

რეზიუმე

ადამიანთა მოთხოვნილებების დაკმაყოფილებით სათვის საჭირო მატერიალური და სულიერი დოვლათის წარმოებამ განვითარების ხანგრძლივი ისტორიული გზა განვლო - პირველყოფილი ადამიანის მიერ შექმნილი უმარტივესი იარაღებიდან ურთულეს ტექნოლოგიებამდე. ამ ხნის მანძილზე იცვლებოდა განანილავითი ურთიერთობებიც, რომელიც ნელ-ნელა სრულყოფისა და ობიექტურობისაკენ მიემართებოდა. უცვლელი რჩებოდა ის სამი ფაქტორი, რომელიც დაკავშირებული იყო განანილავით ურთიერთობებთან, ესენია: სამუშაო ძალის, შრომის საგნებისა და შრომის საშუალებების ურთიერთქმედება.

სამუშაო ძალა არის ადამიანის ფიზიკურ და გონებრივ შესაძლებლობათა ერთობლიობა, მისი შრომის უნარი და წარმოების მთავარი პირობა. ნებისმიერ საზოგადოებაში იგი წარმოების პიროვნული ფაქტორია.

შრომის საგანი არის ყველაფერი ის, რისკენაც მიმართულია ადამიანის შრომა და რაც შეადგენს მომავალში პროდუქტის მატერიალურ საფუძველს.

შრომის საშუალება არის ყოველივე ის, რისი მეშვეობითაც ადამიანი ზემოქმედებს შრომის საგნებზე.

შრომის საგნები და შრომის საშუალებები ერთობლიობაში შეადგენს წარმოების საშუალებებს. სამუშაო ძალისაგან განსხვავებით, იგი წარმოების ნივთობრივი ფაქტორია.

საკვანძო სიტყვები: სამუშაო ძალა, შრომის საგნები, შრომის საშუალებები, დაქირავებული მუშაკები, მზა პროდუქტი.

SUMMARY

*Eduard Kavtadze
Doctor of Economics*

Human demand for material needed and spiritual wealth production of long historical development path – by the simplest of the first men's tools from the most complicated technologies. Meanwhile, varied through the distributive relations, which is gradually moving toward slowly improving and objectivity. Those three factor remained unchanged, which was connected with distribution relationships such as: work force, labor and tools to interact with the object.

Work force are human physical and mental opportunity

to work, his ability to work and the production of the main ones. In any society, it is the subject of proceedings for personal factor.

Labor of subject is everything what we are focused on what is the future of the product material basis.

Opportunity to work, are all the things through which a people interact with objects.

Subject of labor and means of labor in the combination of means of production outlets. Unlike the labor force it production of material factor.

Keywords: Labour force, labour things, consumed means of labour, wage workers, final products

* * * * *

ადამიანთა მოთხოვნილებების დაკმაყოფილებით სათვის საჭირო მატერიალური და სულიერი დოვლათის წარმოებამ განვითარების ხანგრძლივი ისტორიული გზა განვლო - პირველყოფილი ადამიანის მიერ შექმნილი უმარტივესი იარაღებიდან ურთულეს ტექნოლოგიებამდე. ამ ხნის მანძილზე იცვლებოდა განანილავითი ურთიერთობებიც, რომელიც ნელ-ნელა სრულყოფისა და ობიექტურობისაკენ მიემართებოდა. უცვლელი რჩებოდა ის სამი ფაქტორი, რომელიც დაკავშირებული იყო განანილავით ურთიერთობებთან, ესენია: სამუშაო ძალის, შრომის საგნებისა და შრომის საშუალებების ურთიერთქმედება.

სამუშაო ძალა არის ადამიანის ფიზიკურ და გონებრივ შესაძლებლობათა ერთობლიობა, მისი შრომის უნარი და წარმოების მთავარი პირობა. ნებისმიერ საზოგადოებაში იგი წარმოების პიროვნული ფაქტორია.

შრომის საგანი არის ყველაფერი ის, რისკენაც მიმართულია ადამიანის შრომა და რაც შეადგენს მომავალში პროდუქტის მატერიალურ საფუძველს.

შრომის საშუალება არის ყოველივე ის, რისი მეშვეობითაც ადამიანი ზემოქმედებს შრომის საგნებზე.

შრომის საგნები და შრომის საშუალებები ერთობლიობაში შეადგენს წარმოების საშუალებებს. სამუშაო ძალისაგან განსხვავებით, იგი წარმოების ნივთობრივი ფაქტორია.

წარმოების საშუალებები და სამუშაო ძალა მთლიანობაში ქმნის საწარმოო ძალებს. მასში მთავარი, ძირითადი საწარმოო ძალა ადამიანია. სწორედ ადამიანები ქმნიან, სრულყოფენ და უძღვებიან განანილავის პროცესს, წარმართავენ საზოგადოებრივ წარმოებას და მთლიანად საზოგადოების განვითარებას.

განანილავითი ურთიერთობები აღნიშნული მარ-

ტივი მომენტების მართოდ მქაჩივით შეერთება როდია. ის არის ურთიერთდამოკიდებულებისა და ურთიერთმოქმედების რთული სისტემა, რომელიც დაკავშირებულია წარმოების ორგანიზაციასა და ტექნოლოგიასთან; ტექნოლოგია კი გამოხატავს როგორც განაწილების ძირითად ფაქტორებს შორის დამოკიდებულებას, ისე შრომის საგნებზე ადამიანთა ზემოქმედების ხერხებს. აღნიშნული ურთიერთქმედების შედეგია შრომის პროდუქტი, რაც აკმაყოფილებს ადამიანის ამა თუ იმ მოთხოვნილებას და პირდაპირ უკავშირდება განაწილებას. შესაბამისად, ნივთობრივი ფაქტორის განვითარების დონისა და გამოყენების მაჩვენებელია მისი მწარმოებლურობა. ე.ი. იმის დადგენა, თუ რა შემოსავლის მიღება შეიძლება მისი სამუშაოებით.

წარმოების საშუალებები ღირებულებითი გამოხატულებით და წარმოების მუშაკთა ხელფასი კაპიტალის სახით გვევლინება. კაპიტალს, როგორც ეკონომიკურ კატეგორიას, სხვადასხვა განმარტება აქვს: კლასობრივი და არაკლასობრივი. არაკლასობრივი განმარტებით, კაპიტალი ზოგადსაკაცობრიო კატეგორია, ანუ წარმოების ფაქტორია. ამდენად, აუცილებელია ნებისმიერი ეკონომიკისათვის.

კლასობრივი განსაზღვრებით, კაპიტალი ნივთი კი არ არის, არამედ ექსპლოატაციის გამომხატველი ურთიერთობაა. აქედან გამომდინარე, განსხვავებულია განაწილებით ფაქტორთა ინტერპრეტაცია. კაპიტალისტი წარმოებაში აბანდებს ფულის განსაზღვრულ რაოდენობას, რომლის ერთი ნაწილი იხარჯება წარმოების საშუალებათა შესაძენად, მეორე ნაწილი - მუშათა დასაქირავებლად. მაგრამ წარმოების პროცესიდან კაპიტალისტი იღებს დაბანდებულზე მეტ ღირებულებას. ეს ხდება იმიტომ, რომ ის სამუშაო ძალას ყიდულობს იმაზე ნაკლები ღირებულებით, ვიდრე ქმნის წარმოების პროცესში, რაც აუნაზღაურებელი შრომის ღირებულების, ანუ ზედმეტი ღირებულების სახით ევლინება. ამის წყაროა ის, რომ სამუშაო ძალას, ისევე როგორც ყოველგვარ საქონელს, აქვს ღირებულება და სახმარი ღირებულება. პირველი განისაზღვრება საზოგადოებრივად აუცილებელი შრომის რაოდენობით, რაც საჭიროა მისი კვლავწარმოებისათვის, მეორე კი, ე.ი. სამუშაო ძალის სახმარი ღირებულება არის უნარი, თავისი შრომით შექმნას ახალი და თანაც იმაზე მეტი ღირებულება, ვიდრე საკუთარი ღირებულებაა. სწორედ ეს არის ზედმეტი ღირებულების წყარო, რაც არის მიზანი კაპიტალისტური წარმოებისა.

ასეთი ინტერპრეტაციით, წარმოების ნივთობრივი და პიროვნული ფაქტორები, ანუ კაპიტალის შესაბამისი ნაწილები არაერთგვაროვან როლს ასრულებს ღირებულებისა და ზედმეტი ღირებულების შექმნაში, მაშინ, როცა წარმოების საშუალებათა ღირებულება მხოლოდ შრომით გადადის მზა პროდუქტზე, სამუშაო ძალა ქმნის ახალ ღირებულებას. კაპიტალის ნაწილი, რომელიც იხარჯება წარმოების საშუალებათა შეძენაზე, არ იცვლის ღირებულებით სიდიდეს. მას ეწოდება მუდმივი კაპიტალი. კაპიტალის მეორე ნაწილი, რომელიც იხარჯება სამუშაო ძალის შეძენაზე, წარმოების პროცესში იცვლის ღირებულებით სიდიდეს. ის იზრდება, რის გამოც მას ცვალებადი კაპიტალი ეწოდება. კაპიტალის

დაყოფა მუდმივ და ცვალებად კაპიტალად ნათლად აჩვენებს, რომ ზედმეტი ღირებულების შექმნის წყაროა სამუშაო ძალის ყიდვაზე ავანსირებული კაპიტალი.

ეკონომიკურ თეორიაში განასხვავებენ შრომისა და სამუშაო ძალის კატეგორიებს, რომლებიც პრაქტიკაში ხშირად სინონიმებად გამოიყენება. შრომა ადამიანსა და ბუნებას შორის განხორციელებული პროცესია, რითაც ადამიანი ბუნების პროდუქტებს თავის მოთხოვნილებებს მიუსადაგებს. სხვანაირად რომ ვთქვათ, შრომა ადამიანის მიზანშეწონილი საქმიანობაა. მისი იგივეობრივი არ არის სამუშაო ძალა, ის შრომის უნარია, რასაც მუშა გარკვეული დროით ყიდის, ხოლო კაპიტალისტი მაქსიმალურად იყენებს მას და მასვე ეკუთვნის ამ დროში მუშის მიერ წარმოებული პროდუქტები. მაგრამ მუშის შრომის დანახარჯებით შექმნილი ღირებულება ამაზე მეტია, რასაც კაპიტალისტი მას უხდის ხელფასის სახით. ეს არის ზედმეტი პროდუქტი, რაც მხოლოდ კაპიტალიზმის დროს იქცევა ზედმეტი ღირებულებად. აქ წარმოების ფაქტორები გადაიქცევა კაპიტალის ელემენტებად და ეს ხდება არა მათი ნივთობრივი ბუნების გამო, არამედ წარმოების საშუალებათა მესაკუთრე კაპიტალისტებსა და დაქირავებულ მუშათა შორის ჩამოყალიბებულ ურთიერთობათა შედეგად.

პოსტინდუსტრიულ საზოგადოებაზე გადასვლამ ბევრი ახალი ეკონომიკური და სოციალური პრობლემა დააყენა. მენარმეები ხარჯავენ დიდ სახსრებს ტექნიკის შეძენაზე და თითოეულ მუშაზე სულ უფრო ზრდადი კაპიტალი მოდის, წარმოება თითქმის მთლიანად ავტომატიზებულია და შესაბამისად, თუ მხედველობაში არ მივიღებთ „თეთრსაყელიან“ მუშაკებს, მუშის როლიც შემცირებულია.

აქედან გამომდინარე, თანამედროვე განაწილებითი თეორიის შუქზე, მუშათა ექსპლოატაციის დოქტრინა ყავლგასულია, ხოლო ზედმეტი ღირებულების ნაცვლად მოგების კატეგორია ფიგურირებს. რა განსხვავებაა ზედმეტი ღირებულებასა და მოგებას შორის? მოგების, როგორც ზედმეტი ღირებულების გამოვლენის ფორმის თავისებურება ის არის, რომ მოგება არა მხოლოდ ცვალებადი კაპიტალის, არამედ მთელი ავანსებული კაპიტალის ფუნქციონირების შედეგია. სხვანაირად რომ ვთქვათ, მენარმისათვის მთავარია მთელი დაბანდებული კაპიტალის წარმოების პროცესში გამოყენების შედეგი - ნაზრდი პროდუქტი, რისთვისაც ის ამ უკანასკნელს უფარდებს მთლიან დანახარჯებს. ამონაგების მეტობა კაპიტალზე - როგორც მთელ ავანსებულ საშუალებაზე, მოგების სახით გამოდის. მის ფორმირებაში, მეტნაკლები ზომით წარმოების ყველა ფაქტორი მონაწილეობს. ე.ი. ღირებულების წყარო მხოლოდ ცოცხალი შრომა კი არ არის, არამედ წარმოების ყველა სხვა ფაქტორიც. თანამედროვე საბაზრო ეკონომიკის პირობებში ასეთ შეხედულებებში ასახვას პოულობს განაწილებითი ურთიერთობების ისეთი ფაქტორები, როგორიცაა: მეცნიერულ-ტექნიკური პროგრესი, მენარმეობრივი უნარი, სახელმწიფოს ეკონომიკური როლი და სხვა. დღეისათვის ჩვენი დღევანდელი რეალობის გათვალისწინებით, მისაღებია განაწილების ფაქტორებისადმი არა კლასობრივი, არამედ ზოგადსაკაცობრიო მიდგომა. განვიხილოთ თითოეული მათგანი: შრომა, როგორც მიზანშეწონილი საქმიანობა, ნიშნავს ყოველგვარი სახეობის ფიზიკურ თუ გონებრივ, კვალიფიციურ თუ არაკვალი-

ფიციურ სამუშაოთა შესრულებას ადამიანის მიერ. ეს ფაქტორი, პირველ ყოვლისა, დამოკიდებულია ქვეყნის მოსახლეობის განსაკუთრებით შრომისუნარიანი მოსახლეობის და, საკუთრივ, დასაქმებული მოსახლეობის რაოდენობაზე. ბუნებრივია, მუშაკთა რაოდენობასთან ერთად, შრომის, როგორც განაწილების ფაქტორის ფუნქციონირებისათვის განსაკუთრებული მნიშვნელობა აქვს შრომის ეფექტიან გამოყენებას, შრომის მწარმოებლურობას.

განაწილების ერთ-ერთი ფაქტორია კაპიტალი. იგი შედგება ეკონომიკური სისტემის მიერ სხვა საქონლის საწარმოებლად შექმნილი ხანგრძლივი მოხმარების დოვლათისაგან. კაპიტალი ასევე შეიძლება იყოს არაინვესტირებული ფულადი რესურსები. შესაბამისად, კაპიტალი არის საქონლისა და მომსახურების საწარმოებლად და მომხმარებლამდე მათ დასაყვანად გამოყვანილი საინვესტიციო რესურსები. უნდა განვასხვავოთ მთლიანი სახალხო მეურნეობრივი ინვესტიციები, აღდგენითი ინვესტიციები და ახალი, ანუ წმინდა ინვესტიციები. მთლიანი ინვესტიციების მოცულობა გაიზომება იმ კაპიტალდაბანდებათა ღირებულებით, რასაც ადგილი აქვს მთლიანად ამა თუ იმ ქვეყნის ეკონომიკაში. აღდგენითი ინვესტიციები მთლიანის ის ნაწილია, რომელიც გამოიყენება წარმოების პროცესში გაცვეთილ ძირითად საშუალებათა ნაწილის აღსადგენად. მთლიან და აღდგენით ინვესტიციებს შორის სხვაობა შეადგენს წმინდა ინვესტიციებს, რაც მიმართულია კაპიტალის, როგორც წარმოების ფაქტორის ზრდისკენ. სწორედ წმინდა ინვესტიციების ოდენობით განისაზღვრება ქვეყნის ეკონომიკური პერსპექტივები.

საზოგადოება ხშირად დგება დილემის წინაშე - როგორი უნდა იყოს თანაფარდობა საინვესტიციო საქონელსა და სამომხმარებლო საქონელს შორის. თუ სამომხმარებლო საქონლის წარმოებას მეტი თანხები დაეთმობა, მას გარკვეულწილად ეწირება კაპიტალინვესტიციები და, პირიქით.

ზემოაღნიშნულთან ერთად, „კაპიტალთა კაპიტალი“, ანუ მთავარი კაპიტალი, ადამიანური კაპიტალია, რაც ადამიანის უნარის, შრომითი ჩვევების, პროფესიული ოსტატობისა და ა.შ. ერთობლიობაა. ის ყალიბდება ადამიანის აღზრდის, განათლებისა თუ სხვა საქმიანობის განსაზღვრულ დროში ინვესტირების გზით, რაც უფრო მწარმოებლურს ხდის როგორც საკუთრივ სამუშაო ძალას, ისე ყველა განაწილების ფაქტორს.

საქმე ის არის, რომ განაწილების აღნიშნულ ფაქტორებს თავისთავად, დამოუკიდებლად, თითქმის არაფრის შექმნა არ შეუძლია. ისინი მენარმემ უნდა შეაერთოს და ჩამოაყალიბოს. ამით იგი გარკვეულ რისკს ეწევა, რადგან წინასწარ არ არის ცნობილი, წარმოების შედეგი მას მოგებას მოუტანს თუ ზარალს. სწორედ მის სამენარმეო უნარზეა დამოკიდებულია წარმოების ეფექტიანობა. მაგრამ, თუნდაც ზარალით დაამთავროს წარმოების პროცესი, ის ვალდებულია აანაზღაუროს წარმოების ფაქტორთა ხარჯები, ანუ გასცეს ფაქტორული შემოსავლები. მაღალი მოგების შემთხვევაში კი რისკის დადებითი საფასური მნიშვნელოვანია როგორც მენარმის,

ისე წარმოების სხვა ფაქტორთა მფლობელთათვის. აქედან გამომდინარე, მენარმემ, სანამ საქმეს ხელს მოკიდებდეს, ყოველნაირად უნდა აწონ-დანონოს თავისი უნარი და მატერიალური შესაძლებლობები, ფირმის მაღალ ეფექტიანობას მიაღწიოს, თვითონაც მოიგოს და სხვა წარმოების ფაქტორთა მფლობელებიც ჯეროვნად დააკმაყოფილოს.

განსხვავებით მენარმისაგან, რომელიც ერთ ფირმაში უყრის თავს განაწილების ფაქტორებს და ორგანიზებას უწევს წარმოების პროცესს, მთავრობა ქვეყნის მასშტაბით უზრუნველყოფს სახალხო მეურნეობის ნორმალურ ფუნქციონირებას. ის, უწინარეს ყოვლისა, ქმნის კანონმდებლობას, ადგენს ეკონომიკური განვითარების წესებს და აკონტროლებს მის განხორციელებას. ამასთანავე, მთავრობის განსაკუთრებული ფუნქციაა ქვეყნის ეკონომიკური სტაბილიზაციის ხელშეწყობა, ოპტიმალური ზემოქმედება ინფლაციასა და უმუშევრობაზე და, საერთოდ, მხარდაჭერა საბაზრო ეკონომიკის ნორმალური ფუნქციონირებისათვის.

განაწილების ფაქტორების დახასიათების შემდეგ უნდა განვიხილოთ ამ ფაქტორების ურთიერთქმედების პრინციპი. როგორც ცნობილია, წარმოების მიზანია ადამიანთა უზრუნველყოფა საქონლითა და მომსახურებით, რომელიც აკმაყოფილებს მათ მოთხოვნილებებს. სწორედ ამ მიზანს ემსახურება განაწილების ფაქტორები, რომლებიც განისაზღვრება გარკვეულ პერიოდში მათი გამოყენების შედეგად წარმოებული პროდუქციის მოცულობით. ეს მწარმოებლურობა საქონლისა და მომსახურების ეფექტიანობის მაჩვენებელია. სხვანაირად, იგი განისაზღვრება დანახარჯების ერთეულზე პროდუქციის გამოშვების მოცულობით, შრომის მწარმოებლურობა კი, როგორც ცნობილია - დროის ერთეულში გამოშვებული პროდუქციის მოცულობით.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. გველესიანი მ., ეკონომიკის. თბ., კომენტარი. 2000
2. თვალჭრელიძე ა., სილაგაძე ა., ქეშელაშვილი გ., გეგია დ. საქართველოს სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების პროგრამა. თბ., «ნეკერი», 2011
3. ჯიბუტი ა. სახელმწიფო ქონების პრივატიზების ეკონომიკური და სოციალური შედეგები, საქართველოს ეკონომიკურ მეცნიერებათა აკადემიის შრომები, ტ. VII, «სიახლე», თბ., 2009
4. Берштейн П. Финансирование предприятия. М., 1988
5. Комарова Н.Н. Мотивация труда и повышение эффективности работы. // Человек и труд, №10, 2005